UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Generalis Totivs Sacri Ordinis Clericorvm Canonicorvm Historia Tripartita

Pennotto, Gabriele

Coloniae, Anno M.DC.XXXXV.

I. Basilicæ Lateranensis nomenclatio multiplex.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38634

Visual Library

CAPVT PRIMVM.

Baſilicæ Lateranenſis nomenclatio multiplex.

I. VEnerabilis, & ſacræ congregationis Lateranenſis originem, & procurſum hoc tertio libro, ſi non pro dignitate, ſaltem pro viribus proſecuturus, omiſſis pluribus, quæ Ioannes Diaconus Lateranenſis proprio volumine ad Alexandrum Tertium, & Onuphrius quatuor libris Lateranenſi Capitulo nuncupatis, de ipſa Eccleſia Lateranenſi egregiè, dilucidè, copioſiſſimèque diſſeruerunt, priuſquam ad rem ipſam me conferam, non alienum à meo inſtituto futurum exiſtimaui, ſi loco præfationis (vt aiunt) de nominum Baſilicæ, & Lateranenſis, origine, & ratione, necnon de ijs, qui dictam Baſilicam primi fundauerunt, vel labentem reſtituerunt, vel bonis temporalibus ditauerunt, de illius ſuper cœteras Vrbis, & orbis Eccleſias eminentia, & dignitate quàm breuiſſimè diſputarem.

Igitur Baſilicam, vt ab hoc nomine ſermonem exordiamur, ἀπὸ τοῦ βασιλέως quod eſt Regio dictam, Regiam Latinè nuncupari, periti omnes concedunt: Græci vero Baſilicas, ſiue Regias eas domus dicebant, in quibus tanquam in locis publicis, & regijs publicè negotiationes, vel conſilia, vel iudicia exercebantur, & inde factum vt loca, in quibus res huiuſmodi tractarentur, propriè Baſilicæ ſint vocatæ: quanquam nullus amplius in illis Rex habitaret. Hinc Vitruuius libro 5. Baſilicas foro adiunctas eſſe debere ſcribit, & Plinius in quadam epiſtola *Deſcenderam*, inquit, *in Baſilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione reſpondere debeam*. & Seneca: *Fremitu iudiciorum Baſilicæ reſonabant*. & Cicero in Verrem: *Forum plenum, & Baſilicas videmus*. Poſtea verò nomen Baſilicæ latiorem ſignificationem habuit; nam Iureconſulti de verborum ſignificatione, Baſilicam eſſe dicunt omnem locum publicis vſibus deputatum. Quidam Baſilicam accipiunt pro loco domus ampliori, vbi dominum expectabant ſalutatores, patronos clientes, dominos ſerui, vbi etiam choreæ, conuiuiaque maiora fieri ſolebant. cæterùm cum abrogato paganiſmo Chriſtianiſmus paſſim vires acquiſiuiſſet, & veteres Chriſtiani Conſtantini edictis Chriſtum liberè colere cœpiſſent, tunc ædes publicas, & ſacras, ad quas ſacra facturi, & tractaturi conuenirent, plurimas, & magnificentiſſimas fabricare cœperunt, quas quia non ad formam templorum Gentilium rotundas, vel quadratas, ne Ethnicos æmulari viderentur, ſed more Baſilicarum oblongas exſtruebant, eas non templa, ſed Baſilicas vocauerunt, tum ob dictam cauſam, tum etiam quòd in eis omnium ſummo Regi, ac Domino ſacrificia fierent: in omnibus enim rebus Gentilium ſuperſtitionem auerſari ſtudebant, præſertim in ritibus, & cæremonijs Religionis: ne quæ Gentiles Dæmonibus, ipſi Deo tribuere viderentur. Card. Bellarminus libro 3. de Cultu Sanctorum capite 4. ad finem: *Eſt enim*, inquit, *obſeruandum, ſecundum veterum Patrum doctrinam, templum & baſilicam non eſſe ſynonima: & licèt de eadem domo ſæpe dicantur, tamen dici ſub diuerſiſſimis rationibus*. Sed & D. Hieron. epiſt. ad Riparium inquit, Vigilantium adnixum, vt cum Iuliano perſecutore ſanctorum Baſilicas aut deſtrueret, aut in templa conuerteret. Eſt igitur apud Chriſtianos Baſilica domus magnis ſubſtructionibus in honorem Dei, ad ſacra in ea facienda, & Deum in ea ſpeciali quodam modo colendum, fabricata, quales ſunt, quæ Romæ S. Petri, S. Pauli, Lateranenſis, & ſimiles nuncupantur. His expeditis de nomine Lateranenſi nunc dicendum.

LAterani Gentis Sextiæ vetuſtiſſimæ Plebeiæ cognomen extitit, (fuit enim & Sextia Patricia) cuius, & aliorum multorum origo incerta. Sunt, qui putēt, vel à latere, quod terræ in fornice excoctæ corpus ſolidum eſt, quo in fabricis vtimur, vel à latere, quod animalis pars eſt, & in volatilibus infra alam, hoc cognomen deductum. Vt vt res fuerit, primus Romanorum hoc nomine, ſiue cognomine vſus eſt L. Sextius, Sex F. N. N. Sextinus, qui Lateranus cognominatus eſt: hic enim, vt ex vaſtis marmoreis Capitolinis liquet, cum L. Æmilio L. filio Mamertino Patricio primum Conſul Romæ è plebe creatus eſt anno Vrbis CCCXXVII, cum eius Tribuni Plebis præcipuè opera plebs poſt multas ſeditiones, & certamina Conſulatum è Patriciorum poteſtate in ſe etiam tranſtuliſſet. Hunc Diodorus L. Lateranum vocat. Poſt hunc nulla mētio Lateranorum vſq; ad Neronis, & ſequentiū Imperatorum tempora facta inuenitur. Sub Nerone verò Plautij Laterani, ſub Marco Aurelio Sextilij Laterani, ſub Seuero C. Laterani mentio habetur. Plautium Lateranum ſuffectum Conſulem deſignatum P. Silio Nerua, & C. Iulio Attico Veſtino Conſule anno Vrbis DCCCXVIII. Imperij verò Neronis XI. Piſoniana coniuratione, Tacitus l. 15. profitetur: *Annæus Lucanus*, inquit, *Plautiuſq; Lateranus Coſſ. viuida odia in Neronis coniurationem intulere, Lucanum propriæ cauſæ accendebant. Lateranum Conſulem deſignatum nulla iniuria, ſed amor Reipublicæ ſociauerat*: & paulo poſt: *Proximam necem Plautij Laterani Coſſ. deſignati Nero adiungit adeo properè, vt nō cōplecti liberos, non illud breue mortis arbitriū permitteret. Raptus* II.

in locum ſeruilibus potius ſepoſitum, manu Tatij Tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij, nec tribuno obijciens eandem conſcientiam. De Sextilio Laterano Iulius Capitolinus in vita L. Veri Imperatoris, *Poſt quæſturam,* inquit, *ſtatim Conſul eſt factus cum Sextilio Laterano.* Fuit is annus Vrbis CMVII. cuius conſulatum commemorat hæc vetuſta marmorea tabula:

SEXTILIO LATERANO
AQVILIO ORFITO COSS.

Claudij Laterani mentio extat in hac vetuſta inſcriptione, quæ eſt Auguſtæ Vindelicorum in domo Cunradi Petingerij ſic:

MERCVRIO
CVIVS. ÆDES. A. TERGO.
SVNT.
A. P. CLAVDIVS LATERANVS.
XV. VIR. SAC. FAC.
COS. DESIGN.
LEG. AVG. PROPR.
LEG. III. ITAL.
V. S. L. M.

Quando verò is Conſul fuerit, incertum; illud tamen conſtare poteſt, cum poſt Marci Imperatoris tempora fuiſſe, neceſſe eſſe, nam is Legionem tertiam Italicam cuius hic Proprætor dicitur, inſtituit. In faſtis Conſularibus cuiuſdam Laterani mentio habetur ſub Imperio Seueri anno Vrbis CMLVI.

III. AQuoniam iſtorum Ædes Lateranenſes, quas Romæ in monte Cœlio, vbi nunc eſt Baſilica Conſtantiniana, fuiſſe, refert in vita Marci Imperatoris Iulius Capitolinus, primùm conſtructæ, vel denominatæ fuerint, non eſt ita clarum. In Marco autem Aurelio ſic ſcribit idem Capitolinus; *Marcus imperator natus eſt Romæ in Monte Cœlio vj. Calend. Maij, Auo ſuo II. & Augure Coſ. educatus eſt in eo loco, in quo natus eſt, in domo aui ſui Veri iuxta ædes Laterani: Hinc eius æneam equeſtrem ſtatuam per longa annorum ſecula eò loci permanſiſſe conſtat.* Iuuenalis Lateranorum ædes quas egregias fuiſſe conſcribit. Plautij Laterani Coſ. deſig. à Nerone interfecti fuiſſe, ſubindicare videtur Satyra 10. vbi de Neronis ſæuitia loquitur, cum ait:

Temporibus diris igitur, iuſſuq; Neronis
Longinum, & magnos Senecæ prædiuitis hortos
Clauſit, & egregias Lateranorum obſidet ædes
Tota cohors.

Iuuenalis ſententiam confirmare videtur S. Hieronymus in epitaphio Fabiolæ, vbi ait: *Quis hoc crederet, vt poſt mortem ſecundi viri in ſemet reverſa, ſaccum indueret, & errorem publicè fateretur, & tota vrbe ſpectante Romana, ante diem Paſchæ in Baſilica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium?* Nullius enim prætereà Laterani mentio extat, ab aliquo Imperatore occiſi, præter huius Plautij. Quare ſi iſte Plautius is eſt, cuius ædes Lateranenſes fuerunt in monte Cœlio, neceſſe eſt, eum Lateranum, qui ſub Seuero Conſul cum Rufino fuit, è gente Plautia fuiſſe, huiuſque Laterani, à Nerone interfecti, pronepotem, vel abnepotem: Ipſe enim Seuero Auguſto gratiſſimus, atq; in omnibus bellis ciuilibus, & externis maximo vſui fuit. Quapropter, vt ait Aurelius Victor in Seueri vita, ab eo valde ditatus eſt, ex quibus diuitijs auitas ædes Lateranenſes magnificentiſſimas refecit in monte Cœlio, ait enim: *Seuerus beneuolentia, quò inclinaſſet, mirabili, ac perpetua, ad quærendum diligens, ad largiendum liberalis, in amicos, inimicosq; pariter vehemens, quippe qui Lateranum, Cilonem, Anullinũ, Baſſum, cæterosq; alios ditaret, ædibus quoque memoratu dignis, quarum præcipuas videmus Parthorum, quæ dicuntur & Laterani.* Vnde tam Sext. Rufus, quam P. Victor in libris quos de regionibus vrbis Romæ ſcriptos reliquerunt, in Regione II. Cœlimontium domos Parthorum, & Laterani ſigillatim commemorant. Ab hoc igitur Laterano Seueri amico inſignes ædes illas Lateranenſes factas, ſiue reſtitutas, ex Sexto Victore facilè coniectare licet. Quarum poſſeſſioné, aut virili Plautiorum genere deficiente, aut per confiſcationé, aut alio quouis caſu, Fiſcus progreſſu temporis occupauit; nam victo, & occiſo Maxentio centeſimo decimo anno poſt Lateranum illum, eas in poteſtate Fauſtæ Auguſtæ vxoris magni Conſtantini fuiſſe, conuincitur ex Optato Mileuitano lib. 6. contra Donatiſtas, vbi ſic ſcribit: *Ab Imperatore Conſtantino Iudices dati ſunt in cauſa Ceciliani Carthagineñſis Epiſcopi Maternus Colonienſis, Rheticius Auguſtodunenſis, & Maternus Arelatenſis Epiſcopi. quibus Romam venientibus conuocatis atq; Miltiade XV. alijsq; Italis Epiſcopis, in domo Fauſtæ Lateranenſi concilium coactum eſt, Conſtantino, & Licinio Auguſtis III. Conſ. VI. nonas Octobris, die ſexta feria.* Fuit is annus Chriſti CCCXIII. quo anno 3. Idus Decemb. Miltiades Papa moriens, ſucceſſorem habuit in Epiſcopatu magnum Syluestrum, inter omnes Romanos Pontifices clariſſimum, cuius rogatu, vt Damaſus refert, Imperator Conſtantinus, qui Romæ per eos annos commoratus, aliquot magnas baſilicas, & in ijs Lateranenſem excitauit.

AB his ædibus Lateranenſibus in II. Vrbis Regione Cœlimontana, in quibus magnus Conſtantinus Baſilicam exſtruxit, Lateranenſis Baſilica eſt deinceps nuncupata, quæ alijs etiam nominibus vel à fundatore, vel à titulo, vel aliunde dicta eſt Baſilica Conſtantina, Baſilica Saluatoris, Baſilica Aurea, Templum Miſericordiæ, Aſylum, Eccleſia Vniuerſalis, Apoſtolica Romana & mater Eccleſiarum: his enim titulis decoratam, ex Romanorum Pontificũ diplomatibus, & vetuſtiſſimis ipſius Eccleſiæ tabularijs, & monumentis paſſim inuenimus. Dicitur n. Baſilica Conſtantiniana à magno Conſtantino, qui eã in ſuis ædibus conſtruxit, vt ſequenti capite patebit. IV.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tebit, dicitur Baſilica Saluatoris, non ea ſolùm ratione, quod à magno Pontifice Syluestro in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti ſit conſecrata, verum etiam quia prima extitit inter omnes Eccleſias in toto orbe Saluatori Chriſto nūcupatas. Nam quod in ſermone de Paſſione Imaginis Saluatoris ſcribit Athanaſius, Synagogam Iudæorum Beriti maiorem primam omnium in honorem Saluatoris dedicatam, indeque per varias Prouincias morem aduectum, Baſilicas, vel Oratoria ſacrandi in honorem Saluatoris, de Orientalibus, non de Occidentalibus intelligere oportet: cum conſtet, ipſam Lateranenſem Baſilicam primam omnium Eccleſiarum ſolemni ritu dedicatam: præterquam quod ſermo ille de Paſſione Imaginis Beriti non B. Athanaſium Alexandrinum, ſed alium longe poſteriorem autorem habet. vt ſcitè Cardinalis Bellarminus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Athanaſio notauit.

Tertio, Baſilicam Auream nuncupatam reperio apud D. Gregorium in ſuo Regiſtro lib. 2. qui ſic incipit: *In nomine Domini, indictione decima, de anno ordinationis eius ſecundo, menſe Septembri, temporibus Papæ Gregorij, Conſulatus Mauritij Auguſti anno ſeptimo, depoſitus eſt Laurentius, qui primus fuerat in ordine Diaconij Sedis Apoſtolicæ, propter ſuperbiam, & mala ſua, quæ tacenda duximus: & factus eſt Archidiaconus Honoratus, coram omnibus Presbyteris, & Diaconibus, nec non, & Subdiaconibus, vel cuncto clero in Baſilica Aurea*, puto autem, ita vocatam quod aurotecta, & vario emblemate tota eſſet exornata. Quarto, dicta eſt Aſylum, ſiue Templum Miſericordiæ, teſte Onuphrio lib. 1. cap. 5. in hunc modum ſcribente: *Templum item Miſericordiæ, ſiue Aſylum vocatum inueni, quod qui ad eam quouis crimine obſtricti confugiſſent, inde à Præfectis rerum capi, extrahi, & ad pœnam poſtulari non poterant. Hinc factum eſt, quod antiquitus per parallatas, & frequentia alia, ſiue intercolumnia, tota penè peruia fuerit, quæ non niſi velis, & cortinis occludebantur: quo omnibus ad eam confugientibus facilius pateret aditus. Frequentium porro oſtiorum ex vtroque Baſilicæ latere, quanquam muro clauſorum, adhuc veſtigia extant, vbi manent presbyteri pœnitentium.* Subdit deinde Onuphrius in eodem loco: *Dicebatur etiam Apoſtolica Eccleſia, Vniuerſalis Eccleſia, Romana Eccleſia, Apoſtolica Sedes, caput, mater, & magiſtra Eccleſiarum, & ſimilibus appellationibus honeſtata inuenitur, quod ab Apoſtolo Petro fundata, cæteris omnibus mundi Eccleſijs præerat, & ab ea doctrinam rectorum dogmatum accipiebant, re videlicet continente pro re contenta accepta. Aula etiam Dei appellabatur, quod typum quendam, ſeu ſimilitudinem cœleſtis Eccleſiæ gereret, atque ideo in ea die, noctuque in omnibus horis Canonicis, & Miſſarum myſterijs quotidie campanæ feſtiuo more pulſarentur. Inde eſt etiam, quod cum miſſæ in ea celebrantur, non dicitur tertia vice, qua repetitur Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem, ſed tantum, miſerere nobis, idque etiam tertio, quod in cœleſti Eccleſia, cuius iſta gerit typum, ſempiterna pax ſit. In ſacris quoque horis Canonicis tantum Oratio Dominicalis Pater noſter dicitur, vt intelligatur, eam primam omnium Eccleſiarum eſſe, quæ ſummam tantum omnium orationum frequentet, & quæ Saluatoris nomini dicata eſt, non niſi Saluatoris orationem, quam diſcipulos ſuos docuit, vſurpet.* Hæc Onuphrius ibidem.

CAPVT SECVNDVM.

Qui Lateranenſem Baſilicã vel fundauerunt, vel inſtaurauerunt, vel bonis temporalibus vſque ad Bonifacium VIII. ditauerunt.

CVm magnus Imperator Cōſtantinus Auguſtus poſt miraculoſam Crucis in cœlo viſionem, partamque de Tyranno Maxentio victoriam perfectè in Chriſtum crediſſet, ne fides illius bonis operibus vacua putaretur, infinita, maximaq; beneficia, tanto Principe digna, Chriſtianæ Religioni contulit: ac in primis multis legibus per orbem vniuerſum promulgatis, Chriſtianam Religionem aduerſus inimicorū vim, & audaciam communiuit, omnibus Imperiū Romanum incolentibus edicens, vt Chriſtum cuique libere, quod hactenus interdictum fuerat, colere liceret. Mox inanium Deorum templis clauſis, profana ſacrificia fieri vetauit. deinde ad Baſilicarū, & templorum erectionem, vt in ijs Chriſtiani ſuos cœtus cogere, Chriſtumque Saluatorem adorare poſſent, animum ſuum conuertit: multasque ſacras ædes per diuerſas orbis terrę partes, Imperiali magnificentia dignas, extrui mandauit, pecunijs è fiſco ſuo in tantum opus largitis, ac inter illas circa annum Domini CCCXV. ædes magnificas, & egregias Lateranenſes, de quibus ſuperiori capite diſſeruimus, ſiue ab vxore Fauſta, ſiue hactenus ab ſe poſſeſſas B. Papæ Syluestro, & S. R. Eccleſiæ donauit, & publicis ſumptibus in magnificentiſſimam, ſub ſancti Saluatoris D. N. IESV CHRISTI nuncupatione, Baſilicam conuertit, propinquo etiam Palatio, ad Pontificum Romanorum vſum, à fundamentis excitato, in quo Pontifices per annos plus mille iuxta dictam Baſilicam habitauerunt; quæ præter præcipuam S. Saluatoris, cui dedicata fuit, appellationem, ab autore quoque Baſilica Conſtantiniana, & ab antiqui loci recordatione Lateranenſe palatium, & Lateranenſis Baſilica, & ob alias cauſas alijs nominibus eſt nuncupata, I.